

Verso

- 4^η X. 1 πώλησις τοῦ δεν-
2 δροῦ εἰς τὸ χωράφι
3 τῶν βαλανιῶν διὰ γρ. 50.

13

Ὁμολογία τοῦ κοινού τῆς Ἀμοργοῦ

Χάρτης δίφυλλος
0,300 × 0,210

1810, Σεπτεμβρίου 28
Ἀμοργός

Ἡ «κοινότης» (στίχ. 3) ἢ τὸ «κοινόν» (verso στίχ. 1) τῆς Ἀμοργοῦ, λαβὼν ἐν ἔτει 1810 ἀνάγκην χρημάτων, δανεῖζεται τὴν 28^{ην} Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τὰς ἀνάγκας του παρὰ τοῦ Κωνσταντάκη Ἰωάννου Μπάου τὸ ποσὸν τῶν χιλίων ἑκατὸν γροσίων, ἐκδίδον ὑπὲρ τοῦ δανειστοῦ ὁμολογίαν, ἥτοι χρεωστικὴν ἀπόδειξιν. Τὸ δάνειον συνάπτεται δι' ἐν ἔτος καὶ μὲ τόκον 12^ο/_ο κατ' ἔτος μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποῖου καθίσταται ληξιπρόθεσμον ἐπὶ τόκῳ ὑπερημερίας 12^ο/_ο ἐπίσης μέχρις ὀλοσχεροῦς ἐξοφλήσεως.

→ Τὸ ἔγγραφον ἀποτελεῖ ὁμολογίαν, ἥτοι ἔγγραφον περὶ συνάψεως δανείου. Ἰδιαιτέρος προσδιορισμὸς δὲν ἀπητήθη, διότι κατ' ἐξοχὴν ἡ σύμβασις δανείου συνήπτετο ἐγγράφως, συμφώνως πρὸς συνήθειαν σταθερῶς κρατήσασαν καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως διὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ ἀπητεῖτο ἔγγραφον, καλούμενον ὁμολογία, διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξυπακούετο ἄνευ ἐτέρου τὸ δάνειον. Συνετάσσετο δὲ αὕτη, ὥς ἡ παροῦσα, ὑπὸ τύπον χρεωστικῆς ἀποδείξεως. Διὰ τὸ ἀδιάβλητον ὑπέγραφον μάρτυρες, συνήθως τρεῖς (*Πρόχειρον Νομικὸν* ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ, ἔκδ. Ε. Ταπεινοῦ, Κωνσταντινούπολις 1887, σελ. 209 ἐπ.). Τοῦτο ὅμως δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε. Εἰς τὴν παροῦσαν δὲν προσυπογράφουν μάρτυρες, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διότι τὸ δάνειον συνάπτει ἡ κοινότης, ὑπογράφουν δὲ ἀρχαὶ καὶ νοικοκύρηδες.

Πρὸς τὸ τελευταῖον γεγονὸς συνδέεται τὸ ζήτημα, ἂν αἱ κοινότητες κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἀπετέλουν νομικὰ πρόσωπα καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἂν καὶ μέχρι ποίου σημείου αἱ πράξεις καὶ ἐνέργειαι τῶν ἐκπροσωποῦντων ταύτας τὰς ἐδέσμευον.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δέον, ὥς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅπερ, καθ' ἡμᾶς, δὲν εἶναι συμπτωματικόν, ὅτι δηλ. ἐν στίχ. 2 ἐπ. λέγεται: *δηλον γίνεται, ὅτι ἐλάβομεν δανειακῶς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τῆς κοινότητός μας ἡμεῖς οἱ κάτοικοι τῆς ἀμοργοῦ ἱερεῖς προεστοὶ νοικοκύρηδες*. Δηλαδή φέρονται δανειζόμενοι ἅπαντες οἱ κάτοικοι, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν μέλη τῆς κοινότητος Ἀμοργοῦ καὶ οὐχὶ ἡ κοινότης ὡς νομικὸν πρόσωπον. Ἄν δὲ προστίθεται: *ἱερεῖς προε-*

στοι νοικοκύρηδες, τοῦτο συμβαίνει διὰ νὰ ἐξαρθῇ ἡ κατηγορία τῶν προσώπων αὐτῶν, ἅτινα, κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ Ἑθνους, ἀπειτέλουν τοὺς ἐξέχοντες ἢ προὔχοντας ἐκ τῶν κατοίκων. Ἐὰν τὸ δάνειον ἠδύνατο νὰ συναφθῇ ἐκ μέρους τῆς κοινότητος ὡς προσώπου ἀνεξαρτήτου πρὸς τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ μέλη, τὴν ὁμολογίαν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ ὁ τὴν κοινότητα νομίμως ἐκπροσωπῶν. Βεβαίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου οἱ δημογέροντες ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν προκρίτων ἐξέλεγον τοὺς προεστούς, καλουμένους εἰδικῶς ἐν Ἀμοργῷ, ὡς δεικνύει τὸ παρὸν ἔγγραφον, ἐπιτρόπους. Τὰ καθήκοντα ὁμῶς αὐτῶν συνίσταντο, φαίνεται, κυρίως εἰς τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς βεβαίωσιν καὶ εἰσπραξίν τῶν πρὸς τὸν σουλτᾶνον καταβλητέων φόρων (Ν. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗ, *Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Ἀθῆναι 1882, σελ. 123). Πάντως εἰς τὴν Ἀμοργόν, ἂν ἐκ τοῦ παρόντος δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, εἰς ὑποχρεώσεις δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποβάλουν τὴν κοινότητα οἱ ἐπίτροποι. Τοῦτο ἀποδεικνύεται, ὡς νομίζω, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἐπίτροπος (στίχ. 19) συνυπογράφει μετ' ἄλλων ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ πάντως οὐχὶ πρῶτος, ἢ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλ' ὄγδοος. Κατ' ἀκολουθίαν ἐχρειάσθη, πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δανειστοῦ, νὰ ὑπογράψουν τὴν ὁμολογίαν καὶ ὁ οἰκονόμος ἀμοργοῦ, ὁ σακελλάριος, ὁ πρωτόπαππας, ὁ λογοθέτης (στίχ. 12-15) ὁ καντζιλιέρης (στίχ. 21) διὰ τὸ ἠθικὸν φαίνεται μέρος, ἐνῶ, οἱ ἄλλοι ἐν στίχοις 16, 17, 18 καὶ 20 ὑπογράφοντες ἦσαν οἱ νοικοκύρηδες (τοῦ στίχου 4), οἵτινες, ὡς φερέγγυοι, ἐξησφάλιζον ὡς τοιοῦτοι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ δανειστοῦ. Ἀσφαλῶς ἡ ἐξόφλησις τοῦ δανείου θὰ συνετελεῖτο διὰ κοινῆς εἰσφορᾶς ἀπάντων τῶν μελῶν τῆς κοινότητος. Ὁ δανειστής ὁμῶς μόνον διὰ τῶν νοικοκύρηδων ἐξησφαλίζετο, ἐναντίον τῶν ὁποίων καὶ θὰ ἐστρέφετο ἐν περιπτώσει μὴ καταβολῆς τοῦ χρέους. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἄγει καὶ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς κοινότητος ὡς νομικοῦ προσώπου ἦτο μᾶλλον χαλαρὰ ἐν τῇ νήσῳ Ἀμοργῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦλάχιστον. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ ὡς πρὸς τὴν Καρύταιναν, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἔτους 1778, τῆς δημοσιευομένης ὑπὸ τοῦ Γ. Α. ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Ἡλεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Ἀθῆναι 1950, σελ. 247: *δια του παροντος μας γραματος φανερονομε εμεις γεροντες κε ριγααδες ολη του καζὰ της καρητενας.... καὶ ἐν τέλει: βεβεονομε ιδιοχηρος μας κὲ υπολιπι ραγιαδες ολι, μεταξὺ δὲ τῆς σφραγίδος καὶ ἄλλων τινῶν ὑπογραφῶν: βεβεονο κὲ υποληπη ολη βεβεονομε.*

Τὸ ζήτημα τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῶν κοινῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἔχει ἀνάγκην ἐπισταμένης καὶ ἐνδελεχοῦς ἐρεύνης. Διότι πάντες οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνήσαντες τὴν ἱστορίαν τῶν ἐλληνικῶν κοινῶν δὲν ἐπρόσεξαν τὸ ζήτημα. Ἄλλως ἢ τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς δὲν ἦτο ἡ μόνη χώρα, ἐν ἣ ἡ διαμόρφωσις τῆς ἐννοίας τῶν κοινῶν ὡς νομικῶν προσώπων ἦτο ἀτελής. Κατὰ τὸν μεσαῖωνα χαλαρὰ ἦτο ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῶν κοινοῦ καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ἐν Ἰταλίᾳ, αἴφνης, κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα, ὑπῆρχεν ἡ *civitas*, ἥτις, οὕσα ὠρισμένη περιοχὴ, περιβαλλομένη ὑπὸ

τείχους, διηρημένη εἰς regiones ἢ portae καὶ συνήθως ἐπαρχίαν ἐπισκοπικὴν, ἀπετέλει νομικὸν πρόσωπον. Δὲν ἀπετέλουν ὅμως πάντοτε τοιοῦτον αἱ ὑποδιαίρεσεις αὐτῆς, ἥτοι αἱ casales, villae, pagi, loci, vici. Καὶ αὗται βεβαίως ἀπετέλουν universitates κατὰ βάσιν. Ἀλλὰ τόσον εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτῶν, ὅσον καὶ τῶν civitates ἐπικρατεῖ, ὡς συνήθως λέγεται, ἡ ἔννοια τῆς totalità (ὁλότητος) καὶ οὐχὶ ἡ ἔννοια τῆς unità (ἐνότητος). Ἐπομένως ὁσάκις ὁ λαὸς ὤφειλε νὰ ἐκτελέσῃ πρᾶξιν συλλογικὴν, τὸ ἀντίστοιχον ἔγγραφον ἐξῆλθε τὸ γεγονός, ὅτι ἅπας ὁ λαὸς παρίστατο κατ' αὐτήν. Ὅσάκις δὲ τὴν πρᾶξιν ὑπέγραφον οἱ προϋστάμενοι τῶν ἰταλικῶν αὐτῶν κοινῶν, ρητῶς ἀναφέρεται ἐν αὐτῇ ὅτι συνέπραττεν ἅπας ὁ λαός. Εἷς τινα, αἴφνης, carta τοῦ ἔτους 1214, ὁ Podestà τῆς Gaeta δηλοῖ ὅτι ἔλαβεν a consulibus et populo gaietanis τὸ stipendium ὃπερ εἶχον μετ' αὐτοῦ συμφωνήσῃ νὰ καταβάλλουν οἱ consules et populus καὶ καταλήγει: Consules et totum populum Gaiete masculos et feminas, et omnia bona et tenimenta Gaiete stabilia et mobilia quietia facimus et secura in sempiternum (*Cod. Dipl. Cajet.*, II, n. CCCLXXVIII, σελ. 339). Τὰ παραδείγματα ἀφθονοῦν. Βλέπε ταῦτα μνημονευόμενα ὑπὸ τοῦ FR. CALASSO, *La legislazione statutaria dell' Italia Meridionale. Parte prima. Le basi storiche. Le Libertà cittadine dalla fondazione del regno all' epoca degli statuti*, Roma 1929, σελ. 271 ἐπ., ἐνθα καὶ περὶ τοῦ ὅλου θέματος. Ὁ τρόπος καθ' ὃν εἶναι συντεταγμένον τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον τῆς Gaeta ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ἐκ Καρυταίνης, ἐνῶ τὸ παρὸν μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἔχωμεν πολλοὺς ἐνδοιασμοὺς ὡς πρὸς τὸ ἂν ἐν Ἀμοργῷ ἐκράτει σαφὴς ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ κοινῶν ὡς νομικοῦ προσώπου. Τὰ αὐτὰ λεκτέα καὶ περὶ τοῦ κατωτέρω δημοσιευομένου 109 ἔγγραφου, τῆς Ἀμοργοῦ ἐπίσης. Πρόκειται περὶ χρεωστικῆς ὁμολογίας τοῦ Κοινῶν ἐκδοθείσης ὑπὲρ τοῦ Γιαννάκη οἰκονόμου Λειμβαίου, εἰς τὴν ὁποίαν δηλοῦται ὅτι: *Δηλοποιούμεν ἡμεῖς ὅλοι κοιν(ῶς) οἱ ἐγκάτοικοι τῆς νήσου ἀμοργοῦ ὅτι ἐλάβομεν παρὰ τοῦ... ὡς διαλαμβάνουν τὰ συμφωνητικὰ μας Γράμματα (στίχ. 2-6)... ὅθεν εἰς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας δώνουμε τὴν παρὼν ριζεβούτα ὑπογεγραμμένη καὶ βεβαιωμένη ἀπὸ τὴν κοινὴν μας Καγκελλαρίαν (στίχ. 6-7) κτλ.* Τὴν ὁμολογίαν ὑπογράφουν ὁ ἐπίτροπος, ὁ σακελλάριος καὶ ἄλλοι μὴ ἐν τέλει. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῆς Μήλου καὶ τῆς Σίφνου, αἱ ὁμολογίαι τῶν ὁποίων δημοσιεύονται ἐπίσης ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ. Παραπλήσια εἶναι καὶ τὰ κατωτέρω ἔγγραφα, ἥτοι αἱ ὁμολογίαι τοῦ κοινῶν τῆς Ὑδρας, ἐν Ἀρχείῳ τῆς Κοινότητος Ὑδρας 1778—1832 δημοσιευομένῳ ὑπὸ ANT. ΛΙΓΝΟΥ, I, ἐν Πειραιεῖ 1921 Ἐν ὁμολογίᾳ ἐνταῦθα [σ. 16 (Σ)] οἱ Πρωεσιῶτες Ὑδρας λέγουσιν: *φανερώνομεν.... ὅτι ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν.... γρόσια τὸν ἀριθμὸν.... καὶ ὑποσχόμεθα νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψωμεν σῶα καὶ ἀνελλιπῇ.... χωρὶς τινὸς λόγου προφάσεως καὶ ἐναντιότητος· μὰ εἰμὲν καὶ δὲν τοῦ τὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν διορίαν μας, νὰ ἔχωμεν νὰ τοῦ πληρώνωμεν διάφορον πρὸς εἴκοσι τὰ ἑκατόν, διὸ καὶ μένομεν ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου μαλινὰ κεφίληδες καὶ πληρωταὶ (τοῦ ἔτους 1792).* Τὸ μαλινὰ κεφίληδες

καὶ πληρῶται — καίτοι ἀγνοῶ τὴν τουρκικὴν — εἶναι, νομίζω, τὸ ἀντίστοιχον τοῦ ἀλλήλων ἔγγυοι εἰς ἔκτισιν τῶν ἐλληνοαἰγυπτιακῶν παπύρων, δι' οὗ ἰδρύεται ἀλληλέγγυος εὐθύνη καὶ περὶ οὗ βλέπε G. A. PETROPULOS, *Papyri Societatis Archaeologicae Atheniensis*, Ἀθῆναι, 1939, σελ. 153 σημ. 8-9. Ἄν ἡ ἐξήγησις, ἣν δίδω, εὐστοχῇ, τότε τὸ ἔγγραφον αὐτὸ τῆς Ὑδρας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παρόν, γεννῶν τὰ αὐτὰ προβλήματα. Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τοῦ Ἀρχείου τῆς Ὑδρας καὶ ἐν σ. 24, τοῦ ἔτους 1792: «τὴν σήμερον φανερώνομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ γέροντες καὶ προεστοὶ τοῦ νησίου μας ὅτι σήμερον ἐλάβαμεν ἀπὸ τὸν... διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τοῦ νησίου μας γρόσια... καὶ ὑποσχόμεθα... νὰ τοῦ τὰ ἐγχειρίσωμεν... Ὁμοίως εἰς τὸν αὐτὸν τόμον τοῦ ἰδίου Ἀρχείου σελ. 39 (τοῦ ἔτους 1793). Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου καὶ ἐν σελ. 41 πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου Κωστάκη Χαντζερῆν, ἐν ἔτει 1793, ἀπευθύνονται ὅχι μόνον οἱ γέροντες καὶ οἱ προεστώτες, ἀλλὰ *Γέροντες καὶ προεστώτες καὶ ὁ λοιπὸς ραγιάς Ὑδρας*, ἐνῷ αὐτόθι καὶ πάλιν (σελ. 47, Σ) ὁ Χουσεῖν πασᾶς ἀπευθύνεται δι' ἐγγράφου τοῦ πρὸς τοὺς *Προεστώτας καὶ ἐπιτρόπους καὶ ὅλον τὸν κοινὸν ραγιάν τῆς νήσου Ὑδρας* (τοῦ ἔτους ἀψήγῳ). Ὁμοίως ἐνθ' ἄν., σελ. 54 (Σ), τοῦ ἔτους ἀψήδου. Εἰς ἄλλα πάλιν ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου Ὑδρας αὐτόθι σελ. 74 καὶ 75 ὑπογράφουν οἱ *Προεστώτες Ὑδρας*, ἀλλὰ τόσον εἰς τὸ πρῶτον δηλοῦται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅτι προέρχεται συλλογικῶς ἐκ μέρους ὅλων τῶν κατοίκων τῆς νήσου Ὑδρας, δηλουμένου οὕτως ὅτι ὅχι μόνοι τῶν οἱ προεστώτες κάμνουν τὴν δήλωσιν ἀλλὰ μαζὶ μὲ ὅλον τὸν λαόν: *Διὰ τοῦ κοιπαρόντος δῆλον ποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας, ὅτι ἐπειδὴ ἐπροστάχθη τὸ νόμ μας... Ἡ ἀνάγκη δηλ. ἐξάρσεως ὅτι ἡ totalità εἶναι ἡ ἀναλαμβάνουσα τὴν ὑποχρέωσιν, εἶναι προφανής. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεύτερον ὡς ἄνω ἔγγραφον λέγεται: Διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου συμφωνητικοῦ γραμματος δῆλον ποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας, ὅτι ἐπειδὴ δι' ὑψηλῆς προσταγῆς τοῦ ὑψηλοτάτου ἐφένδῃ μας καπουδὰν πασᾶ... Εἰς ἄλλο πάλιν ἔγγραφον εἰς τὸ αὐτὸ Ἀρχεῖον Ὑδρας (ἐνθ' ἄν., σελ. 78) ἀναγράφεται (ὑπογράφόμενον ἀπὸ τοὺς προεστώτας):... ἐθεώρησε τὸ κοινὸν τῆς Ὑδρας λογαριασμὸν διὰ ὅλες τὰς χασομέριες ὅπου τοῦ ἠκολούθησαν τοῦ ρηθέντος Νικόλα περὶ αὐτοῦ τοῦ συμφωνημένου ναύλου τοῦ ἰστηρᾶ, καὶ ἔλαβεν μὲ εὐχαρίστησιν ἐκεῖνο ὅπου ἔκρινεν εὐλογον καὶ ἀπεφάσισεν ὅλη ἡ κοινότης... ὑπόσχεται ὅλον τὸ κοινὸν τῆς Ὑδρας νὰ ὑπαντήσῃ αὐτὴν τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ὑποσχετικοῦ γραμματος... κτλ. Εἰς ἔγγραφον τοῦ Βαλῆ τοῦ Μορέως, τοῦ ἔτους 1795, εἰς τὸ αὐτὸ Ἀρχεῖον Ὑδρας (ἐνθ' ἄν., σελ. 80), οὗτος ἀπευθύνεται: *Πρὸς ἐσᾶς τοὺς γέροντας καὶ ραγιάδες τῶν νησίων Ὑδρας καὶ Πέτζες καὶ Πόρον. Εἰς τὸ εἰς σελ. 82 τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου Ὑδρας (ἐνθ' ἄν.), τοῦ ἔτους 1795, τὸ πρὸς τὸν Βαλῆ τοῦ Μορέως ἔγγραφον, ἀπευθύνουν: ἅπαντες ἡμεῖς οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας... καὶ ὑπογράφεται: δοῦλοι πιστοὶ καὶ πειθήνιοι οἱ Ἐπίτροποι καὶ Προεστώτες τῆς Νήσου Ὑδρας καὶ ὅλη ἡ κοινότης. Εἰς ἔγγραφον τοῦ Κωστάκη Χαντζερῆ, τοῦ ἔτους 1795, εἰς τὸ αὐτὸ Ἀρχεῖον Ὑδρας, ἐνθ' ἄν., σελ. 91 ἐπ., οὗτος διατάσσει: Γράφοντες οὖν διὰ**

τοῦ παρόντος σᾶς προστάζομεν σφοδρῶς καὶ ἀποφασιστικῶς ἅμα ὅπου φθάσῃ εἰς τὸ αὐτόθι ὁ ρηθεὶς ἄνθρωπός μας Ἀνδρέας καὶ σᾶς ἐμφανίσῃ τὸ παρόν μας, παρενθὺς καὶ χωρὶς τινος ἀναβολῆς καιροῦ νὰ συνέλθῃτε ὅλοι σὰς εἰς ἓν μετὰ τοῦ ρηθέντος ἀνθρώπου μας Ἀνδρέα, καὶ ἀκολούθως νὰ φροντίσετε, ὅπου χωρὶς ἄλλο αὐτὰ τὰ γρόσια δέκα χιλιάδες μετὰ τοῦ δουλευθέντος αὐτῶν διαφόρου, κατὰ τὴν περίληψιν τῆς χρεωστικῆς σὰς εἰς χεῖράς του ὁμολογίας, νὰ τὰ πληρώσετε μιὰ ὥρα τὸ ὀρηγορώτερον... Τὸ ἔγγραφον αὐτὸ εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν μου. Τὰ παραδείγματα εὐκόλως δύνανται νὰ πολλαπλασιασθοῦν. Εἰς ἔγγραφον ἐν τῷ αὐτῷ Ἀρχεῖῳ Ὑδρας (ἐνθ' ἄν., σελ. 96), οἱ προεσιῶτες Ὑδρας γράφουν πρὸς τὸν Κωστάκην Χαντζερῆν: *Αὐθέντα, αὐτὸ ὅπου μᾶς προξενεῖτε, νὰ ἔλθῃ ἓνας τζαβούσης μὲ ἓνα γράμμα γυμνόν, καὶ νὰ μᾶς προστάξετε νὰ τοῦ δώσωμεν... εἶναι μεγάλη ἀδικία... τὴν ὁποίαν... δὲν τολμοῦμεν νὰ τὴν φανερώσωμεν εἰς τὸν μικρὸν λαόν...* Πρὸς τοὺς Προεσιῶτας καὶ Ἐπιτρόπους καὶ ὅλον τὸν κοινὸν ραγιᾶν τῆς Νήσου Ὑδρας ἀπευθύνεται ὁ πασᾶς εἰς τὸ ἔγγραφον ἐν τῷ αὐτῷ Ἀρχεῖῳ Ὑδρας, τοῦ ἔτους 1796 (ἐνθ' ἄν., σελ. 100, Σ) καὶ ἐν σελίδι 106 καὶ 107 (Σ) τοῦ ἔτους 1797· ἐπίσης εἰς σελ. 110 (Σ) καὶ 111, τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1797. Βλέπε ἐπίσης τὰ ἔγγραφα εἰς τὸ αὐτὸ Ἀρχεῖον, ἐνθ' ἄν., σελ. 116, ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι: *ἔκαμε κοινὴν σύναξιν εἰς τὴν καντζελλαρίαν μας...*, εἰς δὲ τὸ τῆς σελ. 117: *ἀποστέλλεται παρὰ πάντων ἡμῶν τῶν ταπεινοτάτων καὶ εὐπειθῶν ἰκέτων αὐτῆς καραβοκυραίων τῆς Νήσου Ὑδρας (ἀμφότερα ταῦτα τοῦ ἔτους 1797). Εἰς τὸ τοῦ ἔτους 1798 (ἐκ Πόρου) ὁ ἐπιστέλλων γράφει (ἐνθ' ἄν., σελ. 132):* *Ἀδελφέ, δὲν λείπω νὰ σοῦ δηλώσω ὅτι μένα μὲ στενοχώρησεν ὁ τόπος ὁ κοινὸς λαὸς διὰ νὰ πάω ἀπὸ ἐδῶ, καὶ ἐγκλέξανε τέσσερις ὀνομάτους μὲ δεσχερὲ καὶ μὲ κοινὴν γνώμην, ὅπου νὰ πιάσωμε καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας...* Βλέπε ἐπίσης ἔγγραφον Ἀρχ. Ὑδρας, ἐνθ' ἄν., σελ. 153 ἐπ., ὑπογραφόμενον: *δοῦλοι ταπεινοὶ Γέροντες καὶ προεσιῶτες καὶ ἅπας ὁ λοιπὸς ραγιᾶς τῆς Ὑδρας*. Χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ ἔγγραφα εἰς Ἐνθ' ἄν. σελ. 164 καὶ 165, σελ. 189, 193, 202, 218, 226, 230 (Σ), 236 (Σ). Περὶ τοῦ ὅτι ὅχι τὸ κοινὸν ἀλλὰ τὰ καθέκαστον πρόσωπα ὑπεχρεοῦντο εἰς καταβολὴν καὶ ὅτι, διὰ τοῦτο, χάριν αὐτοῦ ἡγγυῶντο ὠρισμένα (φερέγγυα) πρόσωπα, δεικνύει περιτράνως τὸ ἔγγραφον (Ἀρχεῖον Ὑδρας, ἐνθ' ἄν., σελ. 238) εἰς ὃ ὑπογράφουν ὡς ἑξῆς: *Ἰωάννης Κριεζῆς ὑπόσχομαι τὰ ἄνωθεν καὶ ἡγγυητὴς καὶ πληρωτὴς Χατζῆ Κανελλάκης ὑπόσχομαι τὰ ἄνωθεν καὶ ἡγγυητὴς καὶ πληρωτὴς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς*. Τὸ ἔγγραφον εἶναι τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1800. Βλέπε ἐπίσης τὸ ἔγγραφον, Ἐνθ' ἄν., σελ. 247 (Σ) καὶ 288 ἐπ. (ἐν τέλει ὑπογραφὴν) καὶ 296 (ἐν τέλει) καὶ 297 (ἐν τέλει) Εἰς τὸ ἔγγραφον, Ἐνθ. ἄν., τῆς σελ. 298, ὅχι μόνον ὑπογράφονται οἱ οἰκοκυραῖοι καὶ καραβοκυραῖοι καὶ ὁλος ὁ ραγιᾶς τῆς Ὑδρας (τοῦ ἔτους 1802) ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον εἶναι συντεταγμένον ἐξ ὀνόματός των: *Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ οἰκοκυραῖοι, καραβοκυραῖοι, καὶ ἡ κοινότης τῆς Ὑδρας...* Λίαν ἀποδεικτικὰ τῶν ἰσχυρισμῶν μου εἶναι καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου τῆς Κοινότητος

“Υδρας ὑπὸ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΛΙΓΝΟΥ τόμος 2, 1921, σελ. 5, σελ. 8 (Σ), 51 (Σ), 52, 54 (Σ, τῆς Παροικίας Πάρου), 69. Εἰς τὸ τῆς σελίδος 82 ἐπ. λέγεται: *Διὸ ἐὰν τοῦ ἀκολουθήσῃ καμμία ἐνόχλησις διὰ τὴν ρηθεῖσαν ἀγωγὴν τῶν προτέτων, νὰ εἴμεθα ὅλοι εἰς χρέος μικροί τε καὶ μεγάλοι νὰ τὸν διαφεντεύσωμεν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ μέχρῃ θανάτου, ὡσὰν ὁποῦ ἀδίκως συκοφαντεῖται. Δὲν ὑπογράφουν ὅμως ὅλοι. Βλέπε ἐπίσης ἐν τέλει ἔγγραφον, “Ενθ’ ἀν., σελ. 97, τοῦ ἔτους 1803· ἐν σελ. 109, τοῦ ἔτους 1804· ἐν σελ. 139 (Σ), τοῦ ἔτους 1804· ἐν σελ. 189, τοῦ ἔτους 1804: ἰδοὺ ὁποῦ στέλνομεν καὶ ἀπὸ μέρους τῆς κοινότητός μας... διὰ νὰ προσφέρῃ ἐκ μέρους ὅλης τῆς κοινότητός μας τὰς ὀφειλομένας... (ἴδε καὶ ὑπογραφήν)· σελ. 190 τοῦ ἔτους 1804· σελ. 192 ὁμοίως· σελ. 193 ὁμοίως· σελ. 195 ὁμοίως· σελ. 230 τοῦ ἔτους 1805. Τὰ παραδείγματα θὰ ἠδύναντο νὰ πολλαπλασιασθοῦν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἀντίθετα ἀφθονοῦν. Τὸ Ἀρχεῖον τῆς κοινότητος “Υδρας περιέχει ἀφθονίαν ἐξ ἀμφοτέρων.*

Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφον ἔχει σφραγισθῇ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς κοινότητος Ἀμοργοῦ. Ἡ σφράγις ὅμως δὲν μεταβάλλει τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ κοινοῦ ὡς νομικοῦ προσώπου, διότι αὕτη ἐγίνετο, ὡς ἄλλωστε ρητῶς λέγεται ἐν 16 στίχ. 7, *εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.*

Στίχ. 6: *σιγοῦρα τῆς γῆς*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ρίζικα τῆς θάλασσης*. Ὁ ὅρος ἀπαντᾷ καὶ ἐν 14, 20, 24. Σιγοῦρα = sicura, τονίζεται ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς· ἡ λέξις εἶναι ἰταλική καὶ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ εὐρύτητα καὶ σήμερον ἐν χρήσει λέξις «σίγουρα». Ρίζικα εἶναι ἐπίσης καὶ αὕτη ἡ ἰταλική λέξις rischio καὶ σημαίνει «κίνδυνον»· δὲν εἶναι δ’ ἀσυνήθης εἰς τὸ νεοελληνικὸν λεξιλόγιον. Βλέπε τὸν ὅρον *ρίζικα τῆς θάλασσης* ἢ *ρίζικα καὶ περίκουλα τῆς θαλάσσης* εἰς τὰ ἔγγραφα 6, 7 καὶ 8 τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ I. ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθα κατωτ., σελ. 120 καὶ 121. Ἐπίσης κατωτέρω 58. Ἡ φράσις ὁλόκληρος: *σιγοῦρα τῆς γῆς* ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἔγγραφα ἐξ “Υδρας τῆς αὐτῆς μὲ τὸ παρὸν περίπου ἐποχῆς καὶ εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὴν πλατυαστικωτέραν: *νὰ μὴν ἐνέχωμαι εἰς τὰ ρίσκια μαρίτιμα*, ἐπὶ χρηματοδοτήσεων ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ ναυτικῶν δανείων. Βλέπε Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος “Υδρας 1778—1832 ἐκδιδόμενον ὑπὸ Α. ΛΙΓΝΟΥ, 4, Πειραιεὺς 1923, σελ. 73. Ἐνίστε μάλιστα καὶ ἵνα δηλωθῇ ὅτι τὸ δάνειον δὲν θὰ ὑπάγεται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ναυτικοῦ (=ρίζικα τῆς θάλασσης) χρησιμοποιεῖται ἡ ἐξῆς ταυτόσημος φράσις: *ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ εἶναι ἐλεύθερα τὰ ἄσπρα ἀπὸ κάθε ζημίαν καὶ τοῦ καραβίου καὶ τοῦ πράγματος* (Ἀρχεῖον, ἐνθ’ ἀν., σελ. 62). Βλέπε ἔγγραφον ἐν I. ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθα κατωτ., σελ. 119, ἐν ᾧ λέγεται: *εἰ δὲ καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ καὶ δεύτερον ταξεῖδι ὁ ἄνωθεν καπ. Δήμας χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν οἰκοκυραίων, τὰ αὐτὰ τάλλαρα (τὰ δοθέντα δηλ. ὡς δάνειον) νὰ ἀγροικῶνται σίγουρα τῆς γῆς, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς κανένα περίκουλον οἱ κύριοι δανεισταί.* Παρέχεται δηλ. ἡ ἐξήγησις τί νοεῖται διὰ τοῦ ὅρου *σίγουρα τῆς γῆς*. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ἀντίληψιν ὀφείλεται ἡ διάταξις τοῦ κεφ. Θ’ τῶν γραπτῶν ἐθίμων τῆς Θήρας τοῦ ἔτους 1797, καθ’ ἣν αἱ

χρεωστικαὶ ὁμολογίαι τῆς στερεᾶς προτιμῶνται ἀπὸ τῆς θάλασσης (Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥ-
ΛΟΥ, *Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν*, Ἀθῆναι 1853, σελ. 162 = ΖΕΠΩΝ,
Jus graecoromanum, 8, Ἀθῆναι 1931, σελ. 514) καὶ τοῦ κεφ. ΙΑ, ση' τῶν γραπτῶν ἐθί-
μων τῆς Νάξου τοῦ ἔτους 1810 («Θέμις» Σγούτα 5, Ἀθῆναι 1852, σελ. 160 = ΖΕΠΩΝ,
Ἔνθ' ἀν., σελ. 546). Ὡς ὁξέως ἀντελήφθη ὁ Ι. ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὸ ναυτικὸν δίκαιον*
τῆς Ὑδρας (1757—1821), Ἀθῆναι 1936, σελ. 41, σημ. 11, ὁ ὅρος *σιγοῦρα* τῆς γῆς ἀπο-
δίδει πιστῶς τὸ λατινικὸν *salva di terra*, ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς
ἐννοίαν εἰς τὰ ναυτικὰ δανειστικὰ ἔγγραφα τῆς Ἰταλίας. Ὅπως δὲ κατέδειξεν ὁ W.
ASHBURNER, *The Rhodian Sea Law*, Oxford 1909, σελ. 67, ὁ λατινικὸς αὐτὸς ὅρος
ἀποδίδει τὸν εἰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, παπύρους καὶ βυζαντινὰ νομικὰ κείμενα παρα-
πλησίας νομικῆς ὕλης ἀπαντῶντα ὅρον *ἔγγαια καὶ ἀκίνητα*. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς τὸν
Ναυτικὸν Νόμον τῶν Ροδίων, Μέρος Β', κεφ. ιζ' καὶ ἔχει τὴν ἐννοίαν, ὅτι τὸ δάνειον
θὰ ἐκτίεται ἀπὸ τε τὴν ἐν τῇ ξηρᾷ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ ὀφειλέτου καθὼς καὶ ἀπὸ
τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ. Ἀποβλέποντες εἰς τὸ ὅλον ζήτημα συμπεραίνομεν, ὅτι κατὰ με-
τάφρασιν λατινικοῦ ὅρου ἰταλικῆς προελεύσεως ἐφαρμόζεται θεσμὸς ἐδραζόμενος ἐπὶ ἑλ-
ληνικοῦ δικαίου ἰσχύοντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς συνηθείας. Ἄλλως τε καὶ τὸ
ἐφαρμοζόμενον ἐν Ἰταλίᾳ ναυτικὸν δίκαιον, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο καὶ τὸ
ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου γενικῶς, εἶχεν ὡς βάσιν τὸν *Ναυτικὸν*
Νόμον τῶν Ροδίων, τὰς τυχόν παραλλαγὰς τὰς καθιερωθείσας ὑπὸ τῶν νόμων τῶν ἰτα-
λίδων πόλεων καὶ τὰς συνηθείας (R. ZENO, *Storia del diritto marittimo italiano nel*
Mediterraneo, Milano 1946, σελ. 26 ἐπ. καὶ 74 ἐπ.).

σφραγὶς
κοινοῦ
Ἀμοργοῦ

1810: Σεπτεμβρίου 28: Ἀμοργὸς

2 » διὰ τῆς ἐσφραγίστου κοινῆς ἡμῶν ὁμολογίας δῆλον γίνεται, ὅτι ἐλάβομεν δανει-
3 ακῶς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τῆς κοινότητός μας, ἡμεῖς οἱ κάτοικοι
4 τῆς Ἀμοργοῦ ἱερεῖς προεστοὶ νοικοκύρηδες παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος
5 σιὸρ κωσταντάκη ἰωάννου μπάου τὸν ἀριθμὸν γρόσια χίλια ἑκατὸν
6 ρούμερον: γρ(όσια) 1100: σιγοῦρα τῆς γῆς. πρὸς δώδεκα τὰ ἑκατὸ τὸν χρόνον
7 εἰς διορίαν χρόνον ἐνὸς ὁλοκλήρου. παρελθούσης δὲ τῆς διορίας ἔχου-
8 σι τράχι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μετὰ τοῦ αὐτοῦ διαφόρου μέχρι τῆς τελείας
9 αὐτῶν ἐξοφλήσεως καὶ ἀποπληρώσεως. ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ
10 ἀσφάλειαν γέγονεν ἡ παροῦσα κοινὴ(ν) ἐσφράγιςτος ἡμῶν ὁμο-
11 λογία καὶ ἐδόθη τῇ(ς) εὐγενείας του:—

2^a X. 12 ὁ οἰκονόμος Ἀμοργοῦ

6^a X. 16 σταμάτης γιαννακόπουλος

3^a X. 13 Σακελλάριος Ἀμοργοῦ

7^a X. 17 μητρος γιβρῆς

4^a X. 14 πρωτόπαππας γιάλης

8^a X. 18 ἰω(άννης) Δεναξᾶς

